

روز قدس

بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی

سورة الاحقاف

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم

الْعِلْمُ خَزَائِنٌ وَمَفَاتِيحُ السُّؤَالِ، فَاسْأَلُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ فَإِنَّهُ
تُؤَجَّرُ أَرْبَعَةٌ، السَّائِلُ وَالْمُتَكَلِّمُ وَالْمُسْتَمِعُ وَالْمُحِبُّ لَهُمْ.

دانش همانند گنجینه‌هایی است که کلیدهای
آنها پرسش است. پس بهر سید- خداوند شما را رحمت کند-
که در این بین چهار تن اجر ببرند:
آنکه می‌پرسد و گوینده و شنونده و دوستدار ایشان.

تحف العقول عن آل الرسول عليهم السلام، ج ۱، ص ۴۱

پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و شبهات

یکی از اساسی‌ترین وظایف حوزه‌های علمیه است.

روز قدس

پرسمان سیاسی (۱۵)

بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی

روز قدس

پژوهشگران	حجت الاسلام روح الله جلالی اصل، حسین دهقانی، محمدرضا عبدالله پور و احمد هاشمی
ناظر علمی	حسین دهقانی
ناظر تولید	حجت الاسلام جواد مرادی
چاپ اول	فروردین ماه ۱۴۰۳

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۰
پیش‌گفتار.....	۱۲
۱. تبیین چرایی تلاش جمهوری اسلامی ایران در جهت نابودی اسرائیل	
.....	۱۳
۱. عوامل موثر بر موضع جمهوری اسلامی ایران در برابر اسرائیل	
.....	۱۴
۲. مقایسه توان نظامی ایران و اسرائیل.....	۱۷
۳. موضع دموکراتیک جمهوری اسلامی ایران در مساله فلسطین.....	۱۹
۲. راهبرد انتقام سخت؛ چرایی و چگونگی.....	۲۳
۱. سیاست خارجی، عرصه عقلانیت در تصمیم و رفتار.....	۲۴
۲. مراحل عملیاتی راهبرد انتقام سخت.....	۲۴
۳. اقدامات عملی جمهوری اسلامی در جهت تحقق راهبرد انتقام سخت.....	۲۵
۴. هدف اصلی راهبرد انتقام سخت.....	۲۶
۳. چرایی حضور ایران در کشورهای منطقه.....	۲۹
۱. مقابله با ظلم و ظالم.....	۳۰
۲. راهبرد دفاع از دور.....	۳۳
۳. پاسخ به خواست رسمی دولت‌های میزبان.....	۳۴
۴. تفاوت روش جمهوری اسلامی ایران در مقابله با اسرائیل و داعش.....	۳۸
۱- حضور جبهه مقاومت در کنار حماس و مردم غزه.....	۳۸

- ۲- تفاوت راهبردهای مقابله با داعش و رژیم صهیونیستی ۳۹
- ۳- تلاش ایران در جهت ایجاد جبهه اسلامی و جهانی علیه رژیم صهیونیستی ۴۰
۵. وضعیت‌سنجی حمایت ایرانیان از مردم مظلوم فلسطین ۴۳
۱. روایت بدبینانه و خوش‌بینانه درباره واکنش ایرانیان به فاجعه غزه ۴۳
۲. دلایل و شواهد روایت بدبینانه از واکنش ایرانیان به فاجعه انسانی در فلسطین ۴۴
۳. شواهد روایت خوش‌بینانه از واکنش ایرانیان به فاجعه غزه ۴۶
- کتابنامه ۵۰

مقدمه

مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی، وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم: مفتخر است در طی سالیان متمادی با بهره‌گیری از کارشناسان باتجربه و با رویکرد تخصصی در فرآیند پاسخگویی، میلیون‌ها پرسش از سوی اقشار مختلف جامعه را در رشته‌های «قرآن»، «حدیث»، «کلام و اعتقادات»، «تاریخ»، «اخلاق و تربیت»، «مشاوره»، «احکام شرعی» و «سیاسی اجتماعی» پاسخ گفته است.

بخش پاسخگویی مکتوب این مرکز، به‌عنوان باسابقه‌ترین بخش، با رسالت «پاسخگویی مطلوب به سؤالات ویژه»، عهده‌دار تولید محتوای غنی و منطبق با اصول علمی تحقیق در عرصه پاسخ به سؤالات دینی است که در راستای توصیه‌ی مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای حفظه الله تعالی، بر آن شد تا مجموعه‌ی پرسش و پاسخ‌ها را به‌صورت محصولات متنوع و متعدد، در قالب کتاب و نرم‌افزار ارائه کند.

این اثر حاوی چند پرسش و پاسخ حول قدس و جبهه مقاومت با عنوان «روز قدس» تدوین شده است. رویکرد بخش مکتوب در تدوین این مجموعه رعایت اختصار در تعداد سؤال و ارائه پاسخ جامع و مستند است.

در پایان از حمایت و پیگیری ریاست مرکز ملی پاسخگویی، جناب
حجت‌الاسلام‌والمسلمین دکتر محمدجواد اصغری و نیز از همه
کارشناسان محترم پاسخگو و تمامی افرادی که در انتشار این مجموعه
نقش ایفا کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

از خداوند منان برای همه دست‌اندرکاران در فرآیند پاسخگویی به
پرسش‌های دینی، توفیق روزافزون مسئلت دارم.

مدیر بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

جواد مرادی

پیش‌گفتار

روز جهانی قدس، فرصت دوباره‌ای است تا جهان اسلام، مساله فلسطین را به جهانیان یادآوری کند. این روزها، فلسطین و جبهه مقاومت، در حساس‌ترین روزهای کل تاریخ ۸۰ ساله خود قرار گرفته است. ملت مظلوم فلسطین، زنان، کودکان و مردان غزه پس از تحمل شش ماه نسل‌کشی، سخن حق خود را به گوش جهانیان رسانیده‌اند. اینک دنیا پس از ۴۵ سال که جمهوری اسلامی ایران، ندای مرگ بر اسرائیل سر می‌دهد، به سخن حق جبهه مقاومت پی برده و با آن همراه شده است. افکار عمومی جهانی علیه اسرائیل به پا خاسته و خواهان پایان جنایت و نسل‌کشی رژیم غاصب صهیونیستی در فلسطین اشغالی هستند. این نوشتار تلاش دارد تا به آگاهی‌بخشی درباره «قدس و جبهه مقاومت» پرداخته و به پرسش‌هایی در زمینه «چرایی تلاش جمهوری اسلامی در جهت نابودی اسرائیل، راهبرد انتقام سخت، چرایی حضور منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، تفاوت روش مبارزه علیه اسرائیل و داعش و وضعیت‌سنجی حمایت ایرانیان از مردم فلسطین» پاسخ دهد.

۱. تبیین چرایی تلاش جمهوری اسلامی ایران در جهت نابودی

اسرائیل

پرسش:

چه کسی وظیفه نابودی اسرائیل را به عهده جمهوری اسلامی ایران قرار داده، در حالیکه توان نظامی برابری ندارند؟!

پاسخ:

اکنون بیش از ۴ دهه است که جمهوری اسلامی شعار نابودی اسرائیل را سر می‌دهد و ملت ایران هزینه‌های سرسام‌آوری در این زمینه پرداخت کرده است، اما موفقیت چندانی به دست نیاورده. ظاهراً مسئولان جمهوری اسلامی توجه ندارند که دولت اسرائیل یک قدرت هسته‌ای است و می‌تواند با یک حمله هسته‌ای جمهوری اسلامی را نابود کند. اینک نوبت این پرسش است که اساساً وظیفه نابودی اسرائیل از کجا و بر چه مبنایی در زمره وظایف جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته است؟ آیا اکنون با ورود به دهه پنجم انقلاب اسلامی، وقت آن نرسیده تا اهداف سیاست خارجی خود را دقیق‌تر تعریف کند و در برخی شعارهای گذشته بازنگری نماید؟ موضع جمهوری اسلامی ایران در برابر رژیم صهیونیستی از ابعاد مختلف قابل بررسی است. ابعاد ایدئولوژیکی، جغرافیایی، انسانی، سیاسی و امنیتی از جمله عوامل موثر بر موضع ایران در برابر اسرائیل است.

۱. عوامل موثر بر موضع جمهوری اسلامی ایران در برابر اسرائیل

۱-۱. عوامل ایدئولوژیکی موثر بر موضع ایران در برابر رژیم صهیونیستی؛

پیشینه دشمنی قوم یهود با اسلام و مسلمانان به دوران صدر اسلام باز می‌گردد. قرآن بارها به دشمنی آشکار و پنهان یهودیان با اسلام و پیامبر(ص) اشاره یا تصریح کرده و تاکید می‌کند «یهودیان در زمره بزرگترین دشمنان مسلمانان» هستند.^۱ مطالعه تاریخ یهود نشان می‌دهد که آنان به فرموده تورات، منتظر ظهور آخرین پیامبر بودند و از این رو به مدینه کوچ کردند، اما پس از ظهور اسلام، به بهانه‌های واهی از جمله اینکه پیامبر اسلام(ص) از قوم یهود نیست از ایمان به او سر باز زدند و به دشمنی با مسلمانان روی آوردند؛ با پیامبر(ص) پیمان بستند، اما پیمان را شکستند و با دشمنان پیامبر(ص)(مشرکان) همدست و همدستان شدند و پیامبر(ص) ناچار به جهاد با آنان شد و ایشان را از مدینه اخراج کرد.^۲ بی‌تردید این پیشینه تاریخی و دینی در روابط امروز یهودیان و مسلمانان تاثیر دارد، اما امروز بطور خاص در مساله فلسطین، مسائل دیگری نیز تاثیر گذاشته است. مردم فلسطین مورد ظلم و ستم واقع شده‌اند و آموزه‌های دینی و اسلامی بر دفاع از مظلوم، حتی اگر مسلمان نباشد،

۱. سوره مائده، آیه ۸۲.

۲. درباره روابط پیامبر(ص) و یهودیان نگاه کنید به کتاب «پیامبر(ص) و یهود مدینه» نوشته

محمدحسین خوانین زاده».

تصریح دارد.^۱ روشن است که اگر مظلوم، مسلمان باشد، به طریق اولی دفاع از وی واجب است. بر اساس این دلایل، باید علت ظلم، که رژیم صهیونیستی است، از بین برود.

۱-۲. عوامل جغرافیایی موثر بر موضع ایران در برابر رژیم صهیونیستی؛

ایران در یکی از مهم ترین مناطق استراتژیک جهان قرار گرفته است. ما چه بخواهیم چه نخواهیم درگیر مسائل منطقه‌ای و حتی برخی مسائل فرامنطقه‌ای و جهانی هستیم. تسلط ایران بر تنگه هرمز که بیش از «۳۰ درصد انرژی جهان» از آن عبور می‌کند،^۲ از جمله عوامل اهمیت جغرافیایی ایران است. همچنین ایران، «مسیر امن، ارزان و نزدیک اتصال شرق دور به اروپا و غرب» است که بر اهمیت ژئوپولیتیک آن می‌افزاید. ناهمخوانی سیاست اصولی جمهوری اسلامی ایران با منافع دولت اسرائیل، باعث توطئه این رژیم علیه موجودیت جمهوری اسلامی ایران شده است. اسرائیل و هم پیمانان وی ترجیح می‌دهند، یک نظام سیاسی همسو با منافع آنان در این منطقه حساس و استراتژیک، حاکم باشد، از این رو از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی در صدد نابودی نظام سیاسی اسلامی برآمدند. جمهوری اسلامی ایران نیز متقابلاً از منافع حیاتی و بقای خویش دفاع می‌کند؛

۱. مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنْدَىٰ يَا لِمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ» (هر کس صدای مظلومی را بشنود که از مسلمانان کمک می‌طلبد، و به کمک او نشتابد مسلمان نیست). کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۴.

۲. فلاح تبار، نصرالله، «تنگه استراتژیک و ژئوپولیتیک هرمز و نقش راهبردی ایران»، ص ۱۹.

بنابراین هنگامی که دشمن به دنبال نابودی ما باشد، طبیعی است که ما هم موضع متقابلی اتخاذ نماییم.

۱-۳. عوامل انسانی موثر بر موضع ایران در برابر رژیم صهیونیستی؛

از آغاز پیدایش دولت اسرائیل در منطقه فلسطین، خون هزاران انسان بیگناه، ریخته و پایمال شده است. ده ها هزار زن و کودک به پای رژیم اسرائیل قربانی شده اند. میلیون ها نفر از خانه و کاشانه خود رانده شده تا یهودیان جایگزین آنان شوند. در دو دهه اخیر و با محاصره غزه توسط دولت اسرائیل، یک فاجعه انسانی بزرگ در این منطقه رقم خورده است. در دو ماهه اخیر، ما شاهد جنایات بی سابقه در تاریخ انسانی در فلسطین هستیم.^۱ آیا براستی می‌توانیم به عنوان یک انسان در برابر این همه خونریزی، ساکت بمانیم؟! وظیفه انسانی تمامی دولت‌ها ایجاب می‌کند، از حقوق انسانی مردم فلسطین در برابر دولت اسرائیل دفاع کنند. رفتارهای دولت اسرائیل در طول حدود ۸ دهه گذشته نشان می‌دهد که به راه حل‌های سیاسی و مسالمت‌آمیز، التزامی ندارد؛ بنابراین تنها راه مقابله با اسرائیل، مقاومت و نابودی آن است.

---

^۱. وضعیت انسانی در غزه چنان اسفبار است که صدای آنتونیو گوترش، دبیر کل سازمان ملل نیز درآمده است. غزه - مرکز اطلاع رسانی فلسطین، سازمان ملل: جهان شاهد وقوع فاجعه انسانی در نوار غزه است، سایت مرکز اطلاع رسانی فلسطین، ۲۰ دسامبر ۲۰۲۳، B2n.ir/z/85205

۱-۴. عوامل سیاسی و امنیتی موثر بر موضع ایران در برابر رژیم

صهیونیستی؛

تغییر نظام سیاسی در ایران، نظام سیاسی حاکم بر کشور را از یک دولت هم پیمان با غرب به یک دولت متخاصم با آن بدل ساخت. طبعاً دولت اسرائیل در پازل منافع دولت‌های غربی تعریف می‌شود. خصومت نظام سیاسی جدید ایران با غرب، به معنای خصومت میان ایران جدید و دولت اسرائیل نیز بوده و هست. از سوی دیگر، به دلایلی که بیان شد، موجودیت دولت اسرائیل در تقابل با نظام جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرد. رژیم صهیونیستی بارها بصورت آشکار و پنهان تلاش کرده تا ضربات مهلکی بر جمهوری اسلامی ایران وارد سازد. «ترور دانشمندان برجسته، خرابکاری در سایت‌های هسته‌ای کشور و تلاش برای گسترش آشوب داخلی در ایران» از جمله این اقدامات است. بنابراین جمهوری اسلامی به دلایل سیاسی و امنیتی در مقابل اسرائیل ایستاده است.

۲. مقایسه توان نظامی ایران و اسرائیل

در متن سوال به نکته مهمی اشاره شده و آن «توانایی برتر نظامی اسرائیل» است. ظاهراً مراد از توانایی برتر نظامی، برخورداری رژیم اسرائیل از «بمب اتم» است. در دوران جنگ سرد، تجهیز کشورها به بمب اتمی، نوعی «بازدارندگی» محسوب می‌شد، اما باید توجه داشته باشیم که قدرت نظامی اسرائیل طی چند ماه گذشته به خوبی در معرض دید جهانیان نهاده شده است. سلاح‌های اتمی اسرائیل حتی در برابر حماس، که یک گروه شبه

نظامی بسیار محدود است، بازدارندگی نداشت؛ بنابراین چگونه می‌تواند در برابر قدرت منطقه‌ای ایران که از موشک‌های دوربرد نقطه‌زن و هایپرسونیک برخوردار است، بازدارنده باشد؟! ضمن آنکه ایران سرزمین بسیار وسیعی است و توانایی ایران برای ضربه‌زدن به اسرائیل بسیار بیشتر از رژیم صهیونیستی مجهز به سلاح هسته‌ای است. اگر مخاصمه میان رژیم اسرائیل و جمهوری اسلامی ایران را بر مبنای «نظریه بازی‌ها»^۱ ارزیابی و تحلیل کنیم، روشن می‌شود که حاصل بازی میان ایران و اسرائیل از طرف اسرائیل همیشه صفر است، اما از طرف ایران، هرگز صفر نیست؛ البته پرداختی (هزینه) بالایی دارد؛ به عبارت ساده، جمهوری اسلامی ایران، به دلیل گستردگی سرزمینی و تکثر مکانی سلاح‌های دوربرد، توانایی وارد ساختن «ضربه دوم»^۲ به اسرائیل را داراست و ضربه دوم به اسرائیل می‌تواند به نابوی کل اسرائیل منجر شود. بنابراین آنچه در متن سوال از

۱. دوئرتی، جیمز، فالترزگراف، نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، ص ۷۷۹.

۲. second strike. راهبرد ضربه دوم برای مقابله با تهدیدات هسته‌ای در دوران جنگ سرد مورد توجه واقع شد. آمریکا و شوروی برای مقابله با تهدیدات هسته‌ای یکدیگر، به تنوع مکانی استقرار و نگهداری سلاح‌های اتمی خود روی آوردند تا در صورت حمله هسته‌ای طرف مقابل، بخشی از توان هسته‌ای آنان باقی بماند و آنان امکان وارد کردن ضربه دوم را پس از ضربه اول دشمن داشته باشند. رفیعی، سیدرضا، معرفی ابعاد فنی، سیاسی-کاربردی و حقوقی سلاح‌های هسته‌ای، سایت جنگاوران، ۱۳۷۷/w1۲۳۷۷.B۲n.ir.

نابرابری توان نظامی گفته شده، اتفاقاً به ضرر اسرائیل و به نفع جمهوری اسلامی ایران است.

۳. موضع دموکراتیک جمهوری اسلامی ایران در مساله فلسطین

تبلیغات زیادی در رسانه‌های بین‌المللی انجام شده و می‌شود که هدف آن نشان دادن «یهودی ستیزی» به ویژه از سوی جمهوری اسلامی ایران است. گاهی به بیان امام خمینی استناد می‌شود که اسرائیل غده سرطانی است و باید از بین برود.^۱ تصور بسیاری از مردم و تحلیل‌گران بر آن است که این جمله رهبر فقید انقلاب اسلامی، بر قصد جمهوری اسلامی ایران برای حمله نظامی به سرزمین‌های تحت اشغال دولت اسرائیل دلالت دارد، اما این تصور اشتباه است. اولاً مساوی‌دانستن دولت اسرائیل و رژیم صهیونیستی با «یهودیت»، یک اشتباه استراتژیک و یا خطای آگاهانه برخی رسانه‌های جهانی است. مساوی دانستن یهودیت با اسرائیل مانند آن است که اسلام را مساوی اعراب بدانیم! ثانیاً در روابط خارجی از دو نوع سیاست سخن گفته می‌شود؛ «سیاست‌های اعلامی» و «سیاست‌های اعمالی»^۲ سیاست‌های اعلامی یعنی مواضع یک کشور که در سطح جهانی اعلام می‌شود تا دنیا از موضع آن کشور درباره موضوعات مختلف آگاه شود و لزوماً اقدامی در جهت تحقق آن سیاست‌ها، انجام نمی‌شود، اما مراد از

۱. خمینی، سیدروح‌الله، صحیفه امام، ج ۱۵، ص ۵۱۹.

۲. مفهوم «سیاست اعلامی و اعمالی» امروزه به مفاهیم متداولی تبدیل شده است که بصورت گسترده در ادبیات دولتمردان، کارشناسان و رسانه‌ها در موضوعات مختلف به کار می‌رود.

سیاست‌های اعمالی، سیاست‌هایی است که هر کشوری به دنبال تحقق آن است. در قضیه فلسطین، نابودی اسرائیل در زمره سیاست‌های اعلامی جمهوری اسلامی ایران است، اما موضع اعمالی جمهوری اسلامی ایران، یک موضع کاملاً دموکراتیک است. جمهوری اسلامی ایران رسماً اعلام کرده قضیه فلسطین باید با «مشارکت تمامی مذاهب، قومیت‌ها و آوارگان فلسطینی در یک انتخابات آزاد»، حل و فصل شود. هم اصل نظام سیاسی در این کشور تعیین شود و هم تمامی افراد صاحب حق در این سرزمین (نه کسانی که به زور زمین‌های دیگران را غصب کرده‌اند) در نظم جدید سیاسی فلسطین، نقش ایفا نمایند^۱ ثالثاً باید توجه داشت که مطالعه بیانات و موضع‌گیری‌های مقامات جمهوری اسلامی نشان می‌دهد که ایران معتقد است فلسطین باید به دست خود فلسطینیان آزاد و اداره شود. البته وظیفه دولت‌ها و ملت‌های اسلامی است تا به مردم مظلوم فلسطین کمک کنند،

---

^۱. طرح دموکراتیک جمهوری اسلامی ایران، چهارمرحله‌ای است. یک، بازگشت آوارگان فلسطینی به سرزمین آباو اجدادی خود. دو، برگزاری انتخابات با مشارکت مردم اصلی فلسطین؛ اعم از مسلمان، مسیحی و یهودی. سه، تشکیل نظام سیاسی منتخب اکثریت براساس رفراندوم. چهار، تصمیم‌گیری از سوی نظام سیاسی منتخب اکثریت برای سایر ساکنین در فلسطین اشغالی که مردم اصلی آن محسوب نمی‌شوند. مقام معظم رهبری، طرح پیشنهادی رهبر انقلاب برای حل مسئله فلسطین، سایت khamenei.ir؛ ۹/۴/۱۳۹۵، <https://khl.ink/f/۳۳۶۴۲>.

اما طرح آزادی فلسطین باید به دست خود فلسطینیان ترسیم و اجرا شود.^۱ روشن است که تا زمانی که دولت غاصب صهیونیستی تسلیم روش‌های دموکراتیک حل مساله فلسطین نشود، راه حل مقابله با آن، تنها و تنها از طریق مجاهدت و مقاومت است. اما در هر صورت ملت و جوانان فلسطینی نقش اساسی در آزادسازی این سرزمین ایفا می‌کنند و کشورهای مسلمان حامی آنان هستند. طبعاً فرجام دولت غاصب صهیونیستی، چه به روش دموکراتیک و چه مقاومت، نابودی است. صهیونیست‌ها آزادند تا روش نابودی خود را انتخاب کنند، چه روش دموکراتیک و چه روش جهاد و مقاومت، نابودی اسرائیل حتمی است و هزینه‌های انسانی آن بر عهده سران افراطی و خشونت طلب این رژیم منحوس است.

نتیجه:

عوامل مختلفی بر روابط ایران و اسرائیل اثر می‌گذارد؛ از جمله آن می‌توان به «عوامل ایدئولوژیکی، عوامل جغرافیایی، عوامل انسانی و عوامل سیاسی و امنیتی» اشاره کرد. تاثیر این عوامل یکسان نیست، اما به هر روی رابطه تخصصی میان ایران و رژیم صهیونیستی از این عوامل تاثیر می‌پذیرد. گرچه دولت اسرائیل دارای کلاهک هسته‌ای است، اما به دلایلی که تبیین شد، جمهوری اسلامی ایران، توان وارد ساختن «ضربه دوم» به اسرائیل را دارد

۱. این موضع، به کرات در بیان مقامات رسمی جمهوری اسلامی بیان شده است؛ به عنوان نمونه در موضع گیری رهبر انقلاب پس از عملیات «طوفان الاقصی» در هفتم اکتبر ۲۰۲۳ (۱۵) مهرماه ۱۴۰۲ به این مساله تصریح شده است.

که می‌تواند به نابودی اسرائیل منجر شود؛ بنابراین حتی اگر نابودی اسرائیل در زمره سیاست‌های اعمالی ایران باشد، ایران قدرت و امکانات تقابل با اسرائیل را دارد، اما موضع ایران در قبال اسرائیل، یک «موضع کاملاً دموکراتیک» است که از طریق انتخابات محقق می‌شود و به تمامی مذاهب و اقلیت‌های نژادی و دینی فلسطینی حق مشارکت و رای می‌دهد. صهیونیست‌ها آزادند تا روش نابودی خود را انتخاب کنند، چه روش دموکراتیک و چه روش جهاد و مقاومت، نابودی اسرائیل حتمی و هزینه‌های انسانی آن بر عهده سران افراطی و خشونت‌طلب این رژیم منحوس است.

کلمات کلیدی

جمهوری اسلامی ایران، فلسطین، اسرائیل، دموکراتیک.

۲. راهبرد انتقام سخت؛ چرایی و چگونگی

پرسش:

آیا انتقام سختی که مسئولان در قبال جنایت‌ها و ترورهای اسرائیل و آمریکا می‌دهند بازدارنده بوده است؟ با صبر استراتژیک چند نفر دیگر از مردم و نیروهای زبده نظامی را باید از دست بدهیم؟ آیا ضمن صبر استراتژیک نباید اقدامات آنی انتقام‌جویانه بازدارنده انجام داد؟

پاسخ:

بعد از ترور سردار شهید حاج قاسم سلیمانی توسط ایالات متحده آمریکا در سیزدهم دی ماه ۱۳۹۸ و حوادث تروریستی متعدد، خصوصاً حادثه بی‌سابقه تروریستی کرمان در سیزدهم دی ماه ۱۴۰۲، عبارت انتقام سخت در ادبیات سیاسی ایران برای واکنش به این حوادث رایج شد.^۱ برخی از ناظران، انتقام سخت جمهوری اسلامی ایران را غیر بازدارنده دانسته و صبر استراتژیک ایران را بهانه‌ای برای پوشش ناتوانی ایران در یک انتقام واقعی و بازدارنده می‌دانند. برخی دیگر نیز صبر استراتژیک را عاقلانه و قابل قبول می‌دانند اما در کنار آن، به بازدارنده بودن و اهمیت صبر نیز تأکید دارند. برای فهم دقیق‌تر تحقق انتقام سخت و بازدارندگی و رابطه آن با صبر استراتژیک نکات زیر قابل تأمل است:

۱. «انتقام سختی در انتظار جنایتکارانی است که دست پلید خود را به خون او و دیگر شهدای

حادثه ی دیشب آلودند.» مقام معظم رهبری، بیانات، ۱۳/۱۰/۱۳۹۸.

۱. سیاست خارجی، عرصه عقلانیت در تصمیم و رفتار

عرصه سیاست خارجی، عرصه خنک کردن دل و جگر افراد نیست. در تصمیم‌گیری در مسائل بین‌المللی هدف، حل مساله است و نه ایجاد بحران. برای تحقق این امر نیز، عوامل متعدد داخلی و خارجی در نظر گرفته می‌شود و با رعایت سه اصل «عزت، حکمت و مصلحت»^۱ سیاست خارجی ایران تعیین می‌گردد. یعنی نه فقط عزت‌مداری، نه فقط حکمت و نه فقط مصلحت‌اندیشی، بلکه هر سه مولفه باید در نظر گرفته شود و این نشانه هوشمندی و عقلانیت در سیاست خارجی است. عرصه انتخاب سیاسی، همیشه عرصه انتخاب بین خوب و بد نیست، بلکه در بسیاری از مواقع، عرصه انتخاب بین بد و بدتر است. بد، عدم انتقامی بزرگ و سریع و کوبنده و بدتر، وارد شدن در باتلاقی است که تبعات سنگینی در داخل و خارج برای مردم داشته باشد. به نحوی که برای آنان که آتش انتقامشان تند است نیز پشیمان کننده و حتی موجب اعتراض همین طیف شود.

۲. مراحل عملیاتی راهبرد انتقام سخت

در مرحله اول، برخورد جدی با عاملان و بانیان حوادث تروریستی در دستور کار بوده و در مرحله اول، پس از هر حادثه تروریستی، تعداد زیادی از این افراد دستگیر و مجازات شده و شبکه‌های پشتیبان آنان منهدم گشته است. حتی رهبر انقلاب آمران و مقامات آمریکایی را مستقیماً مستحق

۱. رهبر انقلاب، سه اصل در سیاست خارجی جمهوری اسلامی را عزت، حکمت و مصلحت

مجازات شمرده و موجب تحمیل^۱ هزینه سنگین روحی و مالی به آنان و دولت ایالات متحده برای حفاظت از آنان شده است. در مرحله دوم نیز تهاجم موشکی به پایگاه آمریکایی عین الاسد در عراق و حمله موشکی به مقر نیروهای موساد و داعش در عراق و سوریه و پاکستان اقدام سریع و قاطع انتقامی ایران بود که ویژگی‌های مهمی داشت که بعضاً مغفول مانده است که بیان خواهد شد.

۳. اقدامات عملی جمهوری اسلامی در جهت تحقق راهبرد انتقام سخت

ایران در برخوردهای سریع و بجای خود مانند تهاجم‌های موشکی و پهبادی، چند هدف را با هم اجرا کرد. اول اینکه توان نظامی خود را در راستای تحقق دستور اسلامی «تُرْهِیُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ»^۲ در ایجاد رعب

۱. «البتّه اینها غیر از انتقام از قاتل است؛ اینهایی که گفتیم، مربوط به مجموع استکبار و آمریکا است؛ قاتل سلیمانی و آمر به قتل سلیمانی باید انتقامشان را پس بدهند؛ آن به جای خودش محفوظ است. اگر چه به گفته ی یک عزیز، کفش پای سلیمانی هم بر سرِ قاتل او شرف دارد و سرِ قاتل او هم برود، فدیّه ی کفش سلیمانی هم نمیشود؛ این هست اما بالاخره غلطی کردند، بایستی انتقام پس بدهند؛ هم آمر، هم قاتل بدانند که در هر زمان ممکن، هر وقت ممکن شد - ما دنبال وقت ممکن هستیم - باید انتقامشان را پس بدهند». مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی، ۱۳۹۹/۱۰/۲۶.

۲. <https://khl.link/f/۴۶۹۴۴> و اَعْدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِیُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَّا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَّا تَظْلَمُونَ، سوره انفال، آیه ۶۰، (هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با

و بازدارندگی به رخ ناظران و دشمنان کشید. بسیاری از افراد و رسانه‌ها توان موشکی و پهبادی ایران را مورد تمسخر قرار داده و آن را زیر سوال می‌بردند اما پس از نقطه زنی این موشک‌ها از راه دور و با فواصل زیاد، توان موشکی ایران برای همه مشخص شد و اینبار دیگر با یک مانور داخلی و غیر قابل راستی آزمایی بین المللی مواجه نبودیم. دوم اجرای جسارت نظامی جمهوری اسلامی ایران در این ماجرا هویدا بود و همگان فهمیدند که ایران آمادگی تهاجم خارجی را دارد. بعد از جنگ جهانی دوم، هیچ پایگاه آمریکایی در دنیا مورد تهاجم قرار نگرفته بود. ایران این تابو را بدون اینکه آمریکایی‌ها جرئت تلافی مستقیم داشته باشند شکست. سوم اینکه ایران عاقلانه بودن رویکرد خود را در نظر گرفت. برای نمونه، اطلاع قبلی به مقامات عراقی و طبیعتاً با خبر شدن مقامات آمریکایی و تخلیه پایگاه عین الأسد موجب شد که با کشته نشدن نیروهای نظامی آمریکا، آمریکا و ادار به تلافی و شروع یک جنگ بحرانی نشود.

۴. هدف اصلی راهبرد انتقام سخت

هدف اصلی ایران در انتقام سخت، ادامه قاطع‌تر همان مسیری است که تروریست‌ها و حامیان دولتی آنان را به وحشت و واهمه انداخته است و آن شکست سیاست‌های آنان در منطقه و ضعیف شدن و خارج شدن آنان

آنها [= دشمنان]، آماده سازید! و (همچنین) اسبهای ورزیده (برای میدان نبرد)، تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید! و (همچنین) گروه دیگری غیر از اینها را، که شما نمی شناسید و خدا آنها را می‌شناسد! و هر چه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید، بطور کامل به شما بازگردانده می‌شود، و به شما ستم نخواهد شد!

از منطقه است. پیرامون این مسأله رهبر انقلاب به صراحت بارها اعلام کرده است:

«یک نکته مهم قابل توجه این است که خب حالا وظیفه ما چیست؛ بالاخره یک حادثه مهمی اتفاق افتاده است؛ بحث انتقام و مانند این حرف ها، بحث دیگری است؛ حالا یک سیلی ای دیشب به اینها زده شد؛ این مسئله دیگری است. آنچه در مقام مقابله مهم است - این کارهای نظامی به این شکل، کفایت آن قضیه [شهادت سردار سلیمانی] را نمی کند - این است که بایستی حضور فسادبرانگیز آمریکا در این منطقه منتهی بشود؛ تمام بشود»^۱

مهمترین سیلی به آمریکا همین حرکت مردمی عظیمی بود که انجام گرفت؛ بعد هم که خب برادرها یک سیلی ای زدند؛ لکن سیلی سخت تر عبارت است از غلبه ی نرم افزاری بر هیمنه ی پوچ استکبار؛ این سیلی سخت به آمریکا است که باید زده بشود. بایستی جوانان انقلابی ما و نخبگان مؤمن ما [با] همّت، این هیمنه استکباری را بشکنند و این سیلی سخت را به آمریکا بزنند، این یک؛ یکی هم اخراج آمریکا از منطقه است که این

^۱. مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸.

همّت ملت‌ها و سیاست‌های مقاومت را می‌طلبد که بایستی این کار را انجام بدهند؛ این، سیلی سخت است.^۱

در رابطه با اسرائیل نیز ایران با تقویت محور مقاومت، پیش از این حوادث، ضربات سختی به پیکره اسرائیل و آمریکا و انگلیس زده است و رفتار نیروهای یمنی در مقابل کشتی‌های آمریکایی و انگلیسی و ... نمونه‌ای از آن است. با وقوع چند حادثه تروریستی نمی‌توان بازدارندگی نیروهای نظام جمهوری اسلامی ایران را زیر سوال برد. اگر نیروی بازدارنده جمهوری اسلامی نبود، با وجود صدها گروه تکفیری تروریستی مسلح در اطراف ایران و حمایت ابرقدرت‌ها و سرویس‌های بیگانه که به جد خواستار ایجاد ناامنی در ایران هستند، شاهد حجم عظیمی از عملیات‌های تروریستی در ایران بودیم.

نتیجه:

انتقام سخت یک مساله زودگذر و احساسی نیست. اساسا سیاست خارجی، عرصه رفتارهای هیجانی نیست. در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، هر رفتاری باید بر مبنای اصول «عزت، حکمت و مصلحت»، سنجیده و انجام شود. انتقام سخت نیز در چهارچوب این اصول سه‌گانه در حال اجرا و انجام است که نمونه‌هایی از آن بیان شد.

کلمات کلیدی:

جمهوری اسلامی ایران، انتقام سخت، تروریسم، آمریکا، اسرائیل.

۱. <https://khl.ink/f/۴۴۶۲۸> مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار دست اندرکاران مراسم

سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی، ۱۳۹۹/۹/۲۶.

۳. چرایی حضور ایران در کشورهای منطقه

پرسش:

اخیراً جوانان و سرداران ایرانی توسط اسرائیلی‌ها در سوریه به شهادت رسیدند. چرا سپاه در سوریه و عراق، بیت‌المال و خون جوانان این کشور را هدر می‌دهد؟ به ما چه که از سایر کشورها دفاع کنیم؟ مگر آنها به ما در جنگ کمک کردند یا در زمان بحران اقتصادی به کمک ما می‌آیند؟

پاسخ:

برخی معتقدند که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، سال‌هاست که مسئولین با وجود مشکلات بسیار در کشور، با تراشیدن هزینه‌های بسیار، سرمایه‌های ملت ایران را برای کشورهایایی مثل فلسطین، عراق و سوریه خرج می‌کنند، درحالی که بسیاری از مردم سرزمین خودمان گرسنه هستند و کشوری مثل عراق که بیت‌المال مردم ایران در آنجا هزینه می‌شود و جوانان کشورمان در آن سرزمین به شهادت می‌رسند، سال‌ها در مقابل ما ایستاد و جنگ هشت ساله را به مردم ایران تحمیل، بسیاری از جوانان این کشور را پرپر، خانواده‌های بسیاری را داغدار کرد. اخیراً هم در راستای همین سیاست حمایت از سوریه و عراق، دو تن از جوانان عزیز سرزمینمان توسط اسرائیلی‌ها به شهادت رسیدند. واقعاً به ما چه ربطی دارد که از جان و مال خودمان برای دفاع از کشورهای دیگر هزینه کنیم؟ مگر آن‌ها در جنگ یا در بحران‌های اقتصادی به ما کمک کردند؟ منطق حضور جمهوری اسلامی ایران در کشورهایایی هم چون عراق و روسیه و حمایت از

کشورهایی مثل یمن و فلسطین را می‌توان با توجه به نکاتی که در ادامه بیان می‌شود، به خوبی توضیح داد.

۱. مقابله با ظلم و ظالم

لازمه توحید مبارزه با ظلم و ایستادن در مقابل ظالم یکی از وظایف مهم و بخشی از فرهنگ دینی ماست که از آیات و روایات به راحتی فهمیده می‌شود. به عنوان نمونه، خداوند بزرگ در آیه ۷۵ سوره مبارکه نساء باحالتی از سرزنش و توبیخ، مسلمانان را به مبارزه با ظلم و حمایت از مظلوم تهییج و تشویق می‌کند:

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلِهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾؛ چرا در راه خدا و (در راه) مردان و زنان و کودکانی که (به دست ستمگران) تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟! همان افراد (ستم‌دیده‌ای) که می‌گویند: «پروردگارا! ما را از این شهر (مکه) که اهلیش ستمگرند، بیرون ببر و از طرف خود، برای ما سرپرستی قرار ده و از جانب خود، یار و یآوری برای ما تعیین فرما».

بنابراین، اگر به توحید باور داریم نباید از کنار این مسئله به راحتی عبور کنیم؛ چراکه لازمه باور به توحید سکوت نکردن در برابر ظلم و ایستادن در برابر ظالم است. رهبر انقلاب در تبیین این مسئله چنین آورده‌اند که:

«ما اگر چنانچه به توحید اعتقاد داریم، نمی‌توانیم زیر بار زور برویم، نمی‌توانیم زیر بار ظلم برویم، نمی‌توانیم در مقابل ظالم نایستیم، این طبیعت توحید است. اینکه جمهوری اسلامی اعلام می‌کند که هر جا مظلومی هست و نصرتی لازم است، ما آنجا حاضریم، به خاطر این است؛ اینکه ما روی مسئله‌ی فلسطین این جور اصرار داریم، به خاطر این است. چون لازمه‌ی توحید این است که انسان در مقابل زورگویی ظالم به مظلوم بایستد؛ حقیقت توحید این است و بعثت این را به ما یادآوری می‌کند؛ و این مطمئناً پیشرفت هم دارد... ایستادن ما در کنار گروه‌های مقاومت، در منطقه‌ی غرب آسیا به همین دلیل است. حضور ما در سوریه، در مقابله و مواجهه‌ی با تروریست‌هایی که آمریکا و عوامل آمریکا در منطقه به وجود آورده بودند، به این دلیل است. اینکه گفته بشود «جمهوری اسلامی ایران توسعه طلب است، می‌خواهد فلان جا را تصرف کن» این‌ها حرف‌های مهم‌ی بی‌معنا و خلاف واقع و دروغی است؛ نه ما قصد توسعه و نگاه توسعه‌طلبی به هیچ نقطه‌ای از دنیا نداریم؛ احتیاج هم نداریم، بحمدالله کشور بزرگ، آباد و پرظرفیتی در اختیار ملت ایران است. [این حضور] به خاطر این است که در منطقه‌ی

سوریه، در غرب آسیا، مقاومت در مقابل ظلم وجود داشت و وجود دارد؛ به این دلیل ما آنجا حضور پیدا کرده ایم»^۱.
در روایات متعددی نیز مسئله حمایت از مظلوم و مبارزه با ظلم مورد توجه قرار گرفته است و روایت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله که می‌فرماید:

«...وَمَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي: يَا لِمُسْلِمِينَ! فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ؛ و هر که فریاد کمک خواهی مردی را بشنود و به کمکش نشتابد، مسلمان نیست»^۲.

و همچنین روایت امیرالمؤمنین علیه السلام که می‌فرماید:

«كُونَا لِلظَّالِمِ حَصْمًا وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا؛ پیوسته دشمن ظالم و یاور مظلوم باشید»^۳.

نمونه هایی از این دست روایت هاست. بنا بر آنچه بیان شد، کمک به مظلومان در هر کجای دنیا که باشد به اندازه توانمان یک مسئولیت و وظیفه دینی است.

^۱. مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی،

۱۳۹۷/۰۱/۲۵.

^۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۳، ص ۴۱۹.

^۳. سیدرضی، نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۲. راهبرد دفاع از دور

مؤلفه قدرت در نظام بین‌الملل امروزه در نظام بین‌الملل، عمق راهبردی و دفاع از دور یکی از مؤلفه‌های مهم قدرت دفاعی به شمار می‌آید. از این رو کشورهای مختلف که توانایی ایجاد آن را دارند به دنبال تعریف عمق راهبردی برای خویش اند و سعی می‌کنند، مرزهای دفاعی خود را کیلومترها دورتر از مرزهای جغرافیایی خود تعریف کنند تا هم احتمال حمله و هم احتمال از دست دادن خاک و سرزمین را در این صورت کاهش دهند. حضور منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران و حمایت آن از گروه‌های مختلف مقاومت در منطقه در راستای تحقق همین عمق راهبردی نیز تعریف می‌شود. رهبر انقلاب اسلامی در سخنانی در این باره این گونه بیان کرده‌اند:

«یکی از مؤلفه‌های قدرت، نیروی دفاعی است؛ یکی از مؤلفه‌های قدرت، عمق راهبردی ما است. حضور در کشورهای منطقه و طرف‌داری ملت‌های منطقه از جمهوری اسلامی، عمق راهبردی جمهوری اسلامی است؛ جمهوری اسلامی از این نمی‌تواند صرف نظر کند؛ هیچ دولت عاقلی صرف نظر نمی‌کند»^۱.

۱. مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۷/۰۳/۲.

همچنین در سخنانی با اشاره به بخشی از خطبه ۲۷ امیرالمؤمنین در نهج البلاغه، بیان می‌کنند:

«ما غَزَى قَوْمٌ قَطُّ فِي عَقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا ذَلُّوا؛^۱»

این حدیث از معصوم علیه السلام است که آن کسانی که در خانه نشستند تا به آن‌ها حمله بشود دچار ذلت شدند. این جوری نباشد که یک چهاردیواری را انتخاب کنیم و دیگر کارمان به این نباشد که پشت این دیوار چه کسی است، چه تهدیدی وجود دارد. این نگاه وسیع فرامرزی، این امتداد عمق راهبردی گاهی اوقات از واجب‌ترین واجبات کشور هم لازم‌تر است که مورد توجه قرار بگیرد که خیلی‌ها متوجه به این نیستند، خیلی‌ها توجه به این ندارند. حالا بعضی‌ها هم توجه دارند و به نفع دشمن حرف می‌زنند [مثلاً می‌گویند] «نه غزه، نه لبنان»- اما خیلی‌ها هم توجه ندارند؛ واقعیت این است.^۲

۳. پاسخ به خواست رسمی دولت‌های میزبان

حضور جمهوری اسلامی در برخی کشورهای منطقه با درخواست کشور مقابل صورت گرفته است و این مسئله در نظام بین‌الملل امری پذیرفته شده و قانونی است. رهبر انقلاب در سخنانی بر این مسئله تأکید و آن را تبیین کرده اند:

۱. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۲۷،

۲. مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مجمع عالی فرماندهان سپاه، ۱۳۹۸/۰۷/۱۰.

«حضور ما به خواست دولت‌ها است؛ هر جا رفته ایم به خاطر این بوده است که دولت‌ها و ملت‌های منطقه از ما خواسته اند؛ زورگویی هم نکرده ایم، بکن نکن هم نکرده ایم، دخالت در امور کشورها هم نکرده ایم؛ کمک می‌خواستند، کمک کردیم؛ کمک را [هم] بانگیزه‌های عقلایی و منطقی انجام دادیم؛ این را همه بدانند. هر کمکی که در زمینه مسائل منطقه انجام گرفته است با محاسبات بسیار منطقی و عاقلانه انجام گرفته است؛ این جور نیست که کسی از روی احساسات اقدامی کرده باشد».^۱

بنابراین حضور جمهوری اسلامی ایران در برخی کشورهای منطقه، برای دخالت در امور کشورهای دیگر و با توسل به قلدری و زور نبوده است. مسئله‌ای که باید در ادامه به عنوان یکی از سؤالات پسینی بدان پرداخت این مسئله است که مگر آن‌ها به ما کمک می‌کنند؟ در پاسخ باید گفت منطق حضور جمهوری اسلامی در منطقه اجمالاً مواردی است که بیان شد و به خوبی روشن است، اما آیا کمکی در مواقع لزوم از سوی آن کشورها هم صورت می‌گیرد باید گفت که پاسخ مثبت است. به عنوان مثال، پس از پایان جنگ در سوریه، مهم‌ترین بحث، مسئله بازسازی کشور سوریه است. در این پروژه بازسازی، نقش جمهوری اسلامی به عنوان حامی سوریه در جنگ، پررنگ‌تر از سایر کشورهاست و درآمد حاصل از اجرای این

۱. مقام معظم رهبری، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵.

پروژه‌ها توسط شرکت‌های ایرانی قابل مقایسه با هزینه‌های صورت گرفته نیست. با یک جستجوی ساده می‌توان خبرهای متعدد در زمینه واگذاری‌ها را در خبرگزاری‌های مختلف مشاهده کرد. یا نیروهای حشدالشعبی کشور عراق در ماجرای سیل خوزستان، با نیرو و تجهیزات خود به اندازه‌ای که جمهوری اسلامی ایران اجازه داده است، به کمک مردم خوزستان برای نجات از سیل اقدام کرده اند و یا وقتی رژیم اشغالگر قدس، منافع جمهوری اسلامی ایران را تهدید و یا به آن حمله می‌کند، این نیروهای مقاومت منطقه از لبنان، فلسطین و سوریه هستند که نقاطی را در مناطق اشغالی فلسطین مورد هدف قرار می‌دهند. این موارد تنها نمونه‌های کوچکی است از آنچه به خاطر تقویت عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران رخ می‌دهد.

نتیجه:

با توجه به آنچه نگاشته شد، حضور منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران برای تقویت عمق راهبردی و به درخواست برخی کشورهای منطقه و وظیفه‌ای دینی است؛ بنابراین این حضور بر اساس منطق و استدلال و دقت و حساسیت رخ داده است، نه از روی احساس. تقویت عمق راهبردی نیز یکی از مؤلفه‌های مهم قدرت در نظام بین‌الملل است که نقش مهمی در تأمین امنیت داخلی و منطقه‌ای ایفا می‌کند. این کمک‌ها و حضور منطقه‌ای افزون بر ثمرات امنیتی ثمرات اقتصادی نیز دارد که واگذاری بسیاری از

پروژه‌های عمرانی در سوریه به شرکت‌های ایرانی تنها یکی از ثمرات است که درآمد ناشی از آن با هزینه‌های صورت گرفته قابل مقایسه نیست.

کلمات کلیدی

عمق راهبردی، منطقه، جنگ، سپاه، قدرت بین‌الملل.

۴. تفاوت روش جمهوری اسلامی ایران در مقابله با اسرائیل و

داعش

پرسش:

چرا ایران مانند جنگ سوریه، که تحت عنوان مدافع حرم نیروهایی برای مقابله با داعش به سوریه فرستاد، برای فلسطین تحت عنوانی مشابه نیرو اعزام نمی کند تا کار اسرائیل را تمام کنند؟

پاسخ:

پس از عملیات طوفان الاقصی که توسط حماس علیه اسرائیل به صورت غافلگیرانه رخ داد، پیروزی های چشمگیری نصیب جبهه مقاومت فلسطین گردید، ولی پس از مدتی دولت اسرائیل با کنترل فضای جنگ و محاصره مردم غزه و زیر پا گذاشتن قوانین بین المللی، ابتدا به صورت بمباران هوایی و پس از آن با تجاوز زمینی به کشتار غیرنظامیان به بهانه از بین بردن نیروهای حماس دست زد و تاکنون بیش از ده هزار نفر را که عموماً زنان و کودکان هستند شهید کرده است حال با توجه به این جنایت آیا جای آن ندارد که نیروهای نظامی ایرانی و لبنانی که در جنگ علیه داعش به سوریه رفتند، در این نبرد شرکت کنند و رژیم صهیونیستی را مجازات نمایند؟ در پاسخ به این سؤال چند نکته را باید توجه داشت:

۱- حضور جبهه مقاومت در کنار حماس و مردم غزه

از اوایل نبرد اخیر حزب الله لبنان علی رغم همه تهدیدهایی که از سوی

آمریکا و اسرائیل شده است با قاطعیت وارد جنگ شده است و در این راستا بسیاری از پایگاه های رژیم صهیونیستی را مورد هدف قرار داده و مسئولیت تک تک حملات خود را طی بیانیه های مختلف به عهده گرفته است^۱ و در این عرصه نیز ده ها شهید تقدیم کرده است و این نکته که حزب الله لبنان از ابتدای نبرد در میدان بوده است در اولین سخنرانی دبیر کل حزب الله، جناب سید حسن نصرالله پس از عملیات طوفان الاقصی نیز مورد تأکید واقع گردید.^۲ همچنین این روزها شاهد حمایت جانانه انصارالله یمن و نیز حشدالشعبی عراق از مردم مظلوم غزه و جنبش دلاور حماس هستیم.

۲- تفاوت راهبردهای مقابله با داعش و رژیم صهیونیستی

ماهیت رژیم صهیونیستی مانند داعش، یک ماهیت تروریستی است، اما عرصه جنگ غزه با ماجرای جنگ با داعش تفاوت های قابل توجهی دارد که نمی توان این دو جنگ را یکی دانسته و مطالبه ورود نیروهای غیر فلسطینی را به آن داشت. در ماجرای نبرد با داعش، دولت بشار اسد که حاکم رسمی سوریه بود از ایران به عنوان مرکزیت محور مقاومت درخواست کرد که در نبرد با داعش به یاری این کشور بیاید^۳ و جمهوری

۱. «حملات حزب الله و سرایا القدس علیه صهیونیست ها»، خبرگزاری مشرق، ۱۴۰۲/۸/۲۹.

۲. سیدحسن نصرالله: آمریکا عامل اصلی جنایات است»، خبرگزاری فارس، ۱۴۰۲/۸/۱۲.

۳. متن کامل گفتگوی العالم با بشار اسد»، انصاف نیوز، ۱۳۹۷/۳/۲۴.

اسلامی نیز به عنوان فرمانده محور مقاومت با نیروهای ایرانی و نیز غیر ایرانی وارد جنگ گردید، جنگی که در سوی دیگر آن داعش و معارضین سوری حضور داشتند که از لحاظ بین المللی مورد قبول جامعه جهانی نبوده و به اصطلاح یک نیروی شورشی به حساب می آمدند و ایران در این نبرد به دولت سوریه در مقابل دشمنان داخلی و خارجی اش یاری رساند. ولی کمترین تفاوت ماجرای سوریه با جنگ غزه این است که در این جنگ در مقابل جمهوری اسلامی یک دولتی است که از نظر جامعه بین المللی مورد پذیرش سازمان ملل است و به عنوان یک کشور رسمی شناخته می گردد و لذا علی رغم اینکه جمهوری اسلامی، اسرائیل را یک رژیم جعلی می داند و به رسمیت نمی شناسد ولی قطعاً نبرد رسمی با اسرائیل برای کشور ملاحظاتی را در پی دارد که در نبرد با داعش به هیچ وجه مطرح نبوده است. توجه به این نکته نیز اهمیت اساسی دارد که رسانه های جهانی، تماماً در خدمت منافع صهیونیست ها قرار دارد و امروز با وجود کشتار وحشیانه این رژیم منحوس، همچنان شاهد سانسور این جنایات بی سابقه در رسانه های جهانی هستیم. از این رو نمی توان با همان راهبرد مقابله با داعش، به مقابله با رژیم صهیونیستی رفت.

۳- تلاش ایران در جهت ایجاد جبهه اسلامی و جهانی علیه رژیم

صهیونیستی

فارغ از تفاوت های این دو نبرد مورد اشاره، جمهوری اسلامی با مدیریت

محور مقاومت در پی این است که به صورتی هوشمندانه از ظرفیت‌های محور مقاومت و نیز افکار عمومی جهانی، که این روزها علیه اسرائیل به جوش و خروش درآمده است، برای وارد کردن ضربه به رژیم صهیونیستی استفاده کند تا به گونه‌ای هم به هدف مجازات اسرائیل دست یابد و هم از گسترش غیرضروری جنگ، جلوگیری نماید. البته این ملاحظه به معنای آن نیست که جمهوری اسلامی از نبرد مستقیم واهمه دارد، بلکه به این معناست که با کمترین هزینه به مقصود دست یابد و گرهی که با دست باز می‌شود را با دندان باز نکند، به این صورت وقتی فشار بر اسرائیل با تقویت نیروهای مقاومت و استفاده از افکار عمومی جهانی و تهییج نهادهای جهانی علیه اسرائیل، قابل دستیابی باشد از ورود مستقیم به جنگ که قطعاً فضای منطقه را پیچیده‌تر خواهد کرد جلوگیری می‌کند. آگاهی دادن به جهانیان و مخصوصاً کشورهای اسلامی، برای جلوگیری از تعاملات تجاری و سیاسی با رژیم منحوس صهیونیستی از جمله اهداف این شیوه مبارزه است که اثر آن بصورت مستمر باقی می‌ماند و از تنهاماندن جبهه مقاومت در برابر اسرائیل و حامیان آن جلوگیری می‌نماید.

نتیجه:

با توجه به آنچه درباره تفاوت عرصه نبرد با داعش و نبرد با اسرائیل در جنگ غزه بیان شد، یکسان دانستن این دو عرصه و مطالبه ورود رسمی ایران به نبرد به دلیل ملاحظات و مسائلی که در جنگ غزه با اسرائیل مطرح است چندان صحیح نیست و از سوی دیگر جمهوری اسلامی با مدیریت

فضای جنگ در پی آن است که مجازات اسرائیل در جنایت اخیر را به صورتی پیش ببرد که نیاز به جنگ حداکثری با اسرائیل و احیاناً با آمریکا نباشد و از سوی دیگر تمرکز بیشتری را بر مسائل سیاسی و دیپلماتیک در مواجهه با جنایات اسرائیل به انجام شود.

کلمات کلیدی

جمهوری اسلامی ایران، داعش، اسرائیل، غزه، فلسطین.

۵. وضعیت سنجی حمایت ایرانیان از مردم مظلوم فلسطین

پرسش:

از ابتدای انقلاب اسلامی همیشه مردم ایران در دفاع از فلسطین و لبنان پیش قدم بوده و حضور گسترده‌ای داشتند، اما اکنون باتوجه به حجم جنایات اتفاق افتاده در غزه چرا آن حمایت لازم را در مردم کشور خود احساس نمی‌کنیم؟! گویا تظاهرات مردم در انگلیس و کانادا پرشورتر است!

پاسخ:

تا پیش از انقلاب اسلامی، قضیه فلسطین، یک ماجرای یهودی-عربی تعبیر می‌شد. یکی از خدمات بزرگ انقلاب اسلامی به مردم مظلوم فلسطین، تعمیم قضیه فلسطین به جهان اسلام و تبدیل آن به مسئله ملت‌های اسلامی بود. پس از انقلاب اسلامی، مردم مسلمان سراسر جهان، با قضیه فلسطین آشنایی بیشتری پیدا کردند و در برابر آن، احساس مسئولیت می‌کنند. روز جهانی قدس، به عنوان نماد دفاع از حقوق مردم فلسطین، ابتکار بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران بود، اینک با یورش وحشیانه اسرائیل به سرزمین‌های فلسطینی، مردم سرتاسر جهان، به حمایت از فلسطینیان مظلوم و کودکان معصوم به پا خاسته‌اند، اما گویا در ایران ماجرا برعکس است! شور و هیجانی برای دفاع از مردم فلسطین در این روزهای سخت آنان به گوش نمی‌رسد. ماجرا چیست؟

۱. روایت بدبینانه و خوش‌بینانه درباره واکنش ایرانیان به فاجعه غزه

در پاسخ به این پرسش دو تصویر یا روایت می‌توان تبیین کرد؛ روایت

بدبینانه و روایت خوش‌بینانه. هر یک از این دو روایت، دلایل و شواهد خاص خود را دارد. بر اساس روایت بدبینانه می‌توان مدعی شد که عموم مردم ایران، به دلایل متعددی، امروزه دیگر به قضیه فلسطین اهمیت نمی‌دهند و بی‌توجهی آنان به حوادث فلسطین در این روزها، نشانه شکاف میان آن‌ها و نظام سیاسی است. در روایت خوش‌بینانه اما ادعا آن است که قضیه فلسطین، در طول تاریخ مسئله مردم ایران بوده و هست، مردم تصور می‌کنند اقدامات تبلیغاتی در قضیه فلسطین، دیگر کارآمد نیست و لازم است تا دولت‌های اسلامی وارد مرحله حمایت عملی از مردم مظلوم فلسطین شوند. البته این ادعا به معنای عدم حمایت ملت ایران از مردم مظلوم فلسطین نیست.

۲. دلایل و شواهد روایت بدبینانه از واکنش ایرانیان به فاجعه انسانی در

فلسطین

ایرانیان، مردمی به شدت سیاسی هستند؛ مصادیق این قضیه را در تاکسی، بازار، اداره، مهمانی‌های خانگی، دانشگاه‌ها و مدارس به خوبی می‌توان مشاهده کرد. تبلور هیجانات سیاسی ایرانیان امروزه در بسیاری از موضوعات، در فضای مجازی به خوبی قابل رصد و مشاهده است. به عنوان نمونه، در ناآرامی‌های سال ۱۴۰۱، شاهد بودیم که طوفان عجیبی در واکنش مثبت یا منفی نسبت به حوادث کشور، در سراسر فضای مجازی و حقیقی موج می‌زد، اما امسال با وجود گذشت بیش از دو ماه از آغاز بمباران

و یورش ارتش اسرائیل به غزه، شاهد امواج احساسات و هیجانات ایرانیان در فضای حقیقی و مجازی نیستیم؛ این «سکوت اعتراضی» در سطح بسیاری از نخبگان سیاسی، سلبریتی‌های فضای مجازی و غیرمجازی و مردم عادی مشاهده می‌شود. طی این مدت، راهپیمایی عمده و قابل توجهی در ایران صورت نگرفت؛ درحالی که در سراسر جهان شاهد اعتراضات مردمی بودیم. شهرهای اروپایی مانند لندن و پاریس، مملو از جمعیت معترضان به حملات ارتش اسرائیل به غزه بود، اما در شهرهای بزرگ ایران، تقریباً خبری نبود. دانشگاه‌های ایران در انفعال محض، فجایع فلسطین را دنبال کردند درحالی که دانشگاه‌های معروف جهان مانند «دانشگاه هاروارد»، اقدام به برگزاری اعتراضات گسترده کردند. عوامل و دلایل این امر را می‌توان «مشکلات گسترده اقتصادی»، «ناامیدی مردم» از توانایی دولت برای حل^۱ مشکلات، «اولویت مشکلات داخلی» بر مسائل خارجی از نگاه مردم و مانند آن دانست. از این منظر، نوعی «شکاف عمیق» میان اولویت‌های مردم و نظام سیاسی در ایران پدیدار شده و دولت قادر نیست مردم را با اولویت‌های سیاست خارجی خویش همراه سازد. این رفتار مردم ایران به نوعی، «اعتراض ساکت» به حضور منطقه‌ای دولت جمهوری اسلامی و هزینه‌های سنگین در این مسیر است.

۱. ایسنا، تجمع همبستگی دانشجویان هاروارد با فلسطین علیه جنایات اشغالگران، سایت ایسنا،

۲۷، ۷، ۱۴۰۲، ۱۴۴۲، ۱۹۴۲۷۲۰۷۲۰۲۰۱۴۰۲/۱۴۰۲۰۷۲۷۱۹۴۴۲، ۱۴۰۲، ۷، ۲۷ . <https://www.isna.ir/news/>

۳. شواهد روایت خوش‌بینانه از واکنش ایرانیان به فاجعه غزه

ملت ایران از حامیان اصلی فلسطین محسوب می‌شود. حتی در دوران پهلوی، علی‌رغم سیاست نظام سیاسی مبنی بر ایجاد روابط مخفیانه با دولت اسرائیل، عموم مردم ایران از مردم مظلوم فلسطین حمایت می‌کردند. در چهار دهه گذشته دولت و مردم جمهوری اسلامی از حامیان درجه اول فلسطین بوده و هستند. مردم ایران هر ساله در «روز قدس»، با زبان روزه به خیابان‌ها می‌آیند و فریاد حمایت از مردم مظلوم فلسطین سر می‌دهند؛ پس از آغاز حمله ارتش رژیم صهیونیستی به مردم غزه، مردم ایران همچون گذشته به میدان آمدند و ما شاهد اعتراض گسترده ایرانیان به جنایات اسرائیل در غزه بودیم. باید توجه داشت که اعتراض خیابانی به جنایات اسرائیل و حمایت تبلیغاتی از مردم مظلوم فلسطین در ایران به یک امر معمول و عادی بدل شده است. از این رو مردم ایران پس از آغاز حملات اسرائیل، پوششی تحت عنوان «حریت منم» راه اندازی کردند که تاکنون بیش از «۱۰ میلیون نفر» به عضویت آن درآمده‌اند.^۱ اعضای این پوشش که بیشتر از بین جوانان ایرانی هستند، تقاضای حضور میدانی در سرزمین غزه و مبارزه مستقیم با اسرائیل را دارند. برای اینکه بزرگی این عدد را بفهمیم

۱. خبرگزاری مهر، پوشش «حریت منم»، سایت خبرگزاری مهر، ۲۸، ۸.

کافی است به این نکته توجه کنیم که جمعیت کل یهودیان اسرائیل، حدود «۶ میلیون نفر» است^۱ و جمعیت این پویش به تنهایی بیش از «یک و نیم برابر» کل جمعیت یهودی اسرائیل است. حتی اگر امکان حضور «یک درصد» از جمعیت این پویش در سرزمین‌های اشغالی فراهم شود، جمعیتی بیش از «۱۰۰ هزار نفر» می‌شود که بیش از یک سوم کل جمعیت فراخوانده شده در اسرائیل برای حمله به غزه است.^۲ همچنین بر اساس اعلام هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، کمک‌های مالی مردم ایران به مردم غزه به بیش از ۱۲۳ میلیارد تومان رسیده است.^۳ نکته مهمی که گاهی مورد غفلت قرار می‌گیرد، تفاوت موضع دولت جمهوری اسلامی ایران با موضع دولت‌هایی مانند آمریکا و انگلیس در قبال جنایات اسرائیل است. آمریکا و انگلیس از حامیان اصلی اسرائیل به حساب می‌آیند و دولت آمریکا انواع مختلف حمایت‌های مالی، نظامی، سیاسی و حقوقی از رژیم صهیونیستی

۱. ویکی‌پدیا، اسرائیل، <https://fa.wikipedia.org/wiki/۸۴>.

۲. بر اساس اعلام خبرگزاری‌های مختلف، رژیم اسرائیل برای حمله به غزه، ۳۰۰ هزار نفر از نیروهای ذخیره خود را فراخوان کرده است.

۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، کمک‌های نقدی ایرانیان به غزه از مرز ۱۱۲ میلیارد تومان گذشت، سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۲۹، ۹.

<https://www.irna.ir/news/۸۵۳۲۸۲۳۴..۱۴۰۲>

را در دستور کار خود قرار داده است؛^۱ بنابراین اعتراض مردم در شهرهای آمریکا و انگلیس، به نوعی نقد سیاست دولت‌های متبوع آن‌ها نیز هست. در حالی که دولت و ملت ایران، در قبال اسرائیل از موضع یکسانی برخوردارند. البته باید توجه داشت که شاید دفاع از مردم فلسطین در سطح نخبگان ایرانی (علمی، سیاسی، هنری و ...) نمود کمتری داشت که از جمله عوامل آن می‌توان به «تأثیرپذیری آنان از تبلیغات جهانی» حامیان رژیم صهیونیستی، هراس از حمله اراذل و اوباش مجازی^۲ و مانند آن اشاره کرد.

نتیجه:

موج تازه حملات اسرائیل به مردم فلسطین از مهرماه ۱۴۰۲ (اکتبر ۲۰۲۳)

۱. سفرهای متعدد مقامات آمریکایی به فلسطین اشغالی از آغاز تهاجم اسرائیل به غزه، ارسال کمک‌های نظامی و وتوی هر نوع قطعنامه شورای امنیت علیه اسرائیل، از جمله حمایت‌های آمریکا از اسرائیل است. خبرگزاری فارس، چرا آمریکا از جنایات رژیم صهیونیستی حمایت می‌کند؟ سایت خبرگزاری فارس، ۱۴۰۲/۷/۲۸، <http://fna.ir/۳feik۹>.

۲. بسیاری از هنرمندان ایرانی، پس از گذشت یک سال، علت موضع‌گیری‌ها یا سکوت خود در قبال حوادث سال گذشته کشور را ناشی از فشار عجیب و غریب فضای مجازی به آنان عنوان کردند. در مسئله غزه و فلسطین نیز می‌توان همان الگو را مشاهده کرد. نمونه آن موضع‌گیری مرضیه برومند علیه جنایات اسرائیل بود که با واکنش‌های تندی در فضای مجازی مواجه شد. خبرگزاری فارس، چه کسانی مرضیه برومند را هو کردند؟ سایت خبرگزاری فارس، ۳۰، ۷.

آغاز شد. برخی بر این باورند که حمایت ایرانیان از مردم فلسطین علی‌رغم جنایات بی‌سابقه اسرائیل و اعتراضات جهانی به آن، مانند گذشته پرشور نبوده است. رفتار مردم ایران در این زمینه را می‌توان در قالب دو تصویر، تبیین کرد؛ اول؛ «تصویر بدبینانه» که حضور مردم را کم رنگ می‌بیند و آن را معلول مشکلات اقتصادی مردم و شکاف میان مردم و نظام سیاسی تلقی می‌کند. دوم «تصویر واقع بینانه» که معتقد است ملت ایران همیشه در حمایت از فلسطینیان پیشگام بوده است و در حال حاضر از سطح حمایت زبانی و تبلیغاتی فراتر رفته و به حمایت قابل توجه مالی (بیش از ۱۱۲ میلیارد تومان علی‌رغم مشکلات اقتصادی) و حمایت عملی روی آورده است. پویش «حریفت منم» با بیش از ۱۰ میلیون جمعیت از جمله حمایت‌های عملی ملت ایران از مردم مظلوم فلسطین است. اعتراضات مردم در آمریکا و اروپا، نقد مواضع دولت‌های آنان در قبال رژیم صهیونیستی است درحالی که ملت و دولت ایران در قضیه فلسطین همسو هستند.

کلمات کلیدی

غزه، فلسطین، ایران، اسرائیل.

کتابنامه

- قرآن کریم.
۱. پایگاه اینترنتی khamenei.ir.
  ۲. پایگاه اینترنتی انصاف نیوز.
  ۳. پایگاه اینترنتی جنگاوران.
  ۴. پایگاه اینترنتی مرکز اطلاع رسانی فلسطین.
  ۵. خبرگزاری ایسنا.
  ۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی.
  ۷. خبرگزاری فارس.
  ۸. خبرگزاری مشرق.
  ۹. خبرگزاری مهر.
  ۱۰. خمینی، سیدروح الله، صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۹.
  ۱۱. خوانین زاده، محمدحسین، پیامبر (ص) و یهود مدینه، قم: میثاق کتاب، ۱۳۹۱.
  ۱۲. دوئرتی، جیمز، فالتزگراف، نظریه‌های متعارض در روابط بین الملل، ترجمه بزرگی، وحید، طیب، علیرضا، تهران: قومس، هفتم، ۱۳۹۳.
  ۱۳. سیدرضی، نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، تهران: پیام عدالت، بی تا.

۱۴. فلاح تبار، نصرالله، «تنگه استراتژیک و ژئوپلیتیک هرمز و نقش راهبردی ایران»، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳۹۶، دوره ۲، ش ۹.
۱۵. کلینی، محمدبن یعقوب، الکافی، قم: دارالحدیث، ۱۴۲۹ق.

دفتر تبلیغات اسلامی
حوزه علمیه قم

اشاره کردید که چند میلیون سؤال از شما شده است، غالباً خیلی از سؤال کنندگان جوان‌ها و دانشجویان هستند. این کار خوبی است، البته این سنتی بوده که از قبل در حوزه وجود داشته است. ممکن است یک نفر سؤال کند اما این سؤال در ذهن هزار نفر باشد توصیه من در مورد این سؤال‌ها این است که اینها را تدوین کنید، چاپ کنید و به شکل‌های خوب در اختیار جوان‌ها و دانشجویان بگذارید و بگویید این سؤال‌ها شده، جواب‌هایش اینها است؛ به نظر یکی از کارهای واجب این است.

